

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, НО НЕ ОТМЪЩАВАЙТЕ!

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 15 • год. CIII • 8 август 2024 г. • цена 1 лев

www.stdbg.org

Печатно издание: ISSN 1313-7611 • Онлайн издание: ISSN 2815-2638

Интервю на М. Василев за БНР с д-р Ваня Иванова, Главен редактор на в. „Тракия“, 3 август 2024 г.

ТОМ II НА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ „ТРАКИЯ“ И БЕЛЕЖИТИ ГОДИШНИНИ В ТРАКИЙСКОТО ДВИЖЕНИЕ ПРЕЗ 2024 Г.

На стр. 5

Паметник на загиналите в Илинденско-Преображенското въстание

НАЦИОНАЛЕН ТРАКИЙСКИ СЪБОР В РОДОПСКОТО СЕЛО СЛАВЕЙНО

На 3 август т.г. в родопското село Славейно се събраха признателни българи от всички краища на страната, за да почетат 121 години от Илинденско-Преображенското въстание и 120 години от гибелта на знаменосеца Кольо Шишманов.

Съборът-поклонение започна с панихида в памет на загиналите във въстанието, отслужена в храм „Св. пророк Илия“ и продължи с тържествен митинг, концерт, заря и полагане на венци пред паметниците на Илинденци и Преображенци, пред гробовете на Пейо и Кольо Шишманови.

Традиционни организатори са кметството в с. Славейно, Съюзът на тракийските дружества в България, Тракийският научен институт, община Смолян, ГПК „Мурджов пожар“, читалище „Съгласие 1883“ и Църковното настоятелство в селото.

Тържеството бе открито от кметския наместник на с. Славейно, който представи участниците и гостите на събора и приветства жителите на селото. Участие в събора взеха Красимир Преманов, председател на Съюза на тракийските дружества в България, Краснодар Беломорски, заместник-председател на ЦР на СТДБ и председател на Софийското тракийско дружество, членовете на ВК на СТДБ: член кор. проф. Георги Михов, Иван Мамирев – пред-

седател на ТД „Тракия 1922“, Крумовград, Златка Петрова, председател на ТД „Родопска слава“ в Смолян, Ангел Коджаманов от Кърджали, историкът Стоян Райчевски, доц. Георги Митринов от БАН, Тая Чинкова – секретар на читалището в Славейно, тракийци и родопчани от Смолян и Славейно.

Слово за ролята на комитското село Славейно в Илинденско-Преображенското въстание произнесе член кор. проф. Георги Михов (словото е публикувано на стр. 2).

Стоян Райчевски и доц. Георги Митринов представиха том II на Енциклопедия „Тракия“, издание на СТДБ и ТНИ. Те акцентираха на значимостта на изданието като безценен носител на информация за етнографията, фолклора и езиковите особености на тракийските българи.

В приветствието си към присъстващите председателят на СТДБ Кр. Преманов отвори важното място на събора в Славейно в националния тракийски календар. Екземпляри от том II на Енциклопедия „Тракия“ бяха подарени на кметството в с. Славейно, на местното тракийско дружество и на ТД „Родопска слава“ в гр. Смолян.

От името на СТДБ и на ТНИ бяха поднесени венци и цветя пред паметника на Илинденци и Преображенци, и пред гробовете на Пейо и Кольо Шишманови.

Цветя пред паметника на Кольо Шишманов

Община Стара Загора • Кметство Старозагорски бани • Съюз на Тракийските дружества в България • Тракийско дружество „Орниска епопея“ - Стара Загора
НЧ „Христо Ботев 1952“ - Старозагорски бани

Ви канят на
ОСЕМНАДЕСЕТНА НАЦИОНАЛЕН ТРАКИЙСКИ ФOLKLOREN СЪБОР БОГОРОДИЧНА СЪПЪТВАЩА СЪПЪТВАЩИ ПРОЯВИ
СТАРОЗАГОРСКИ БАНИ • 31 АВГУСТ И 1 СЕПТЕМВРИ

30 август (петък)
19.30 ч. Сцена пред Община Стара Загора
Концерт на Фолклорен състав при Тракийско дружество град Драма, Герцил и Фолклорен танцов клуб при Община Стара Загора

31 август (събота)
09.00 - 18.00 ч. Програма на I и II сцена
11.00 ч. Официално откриване - I сцена
19.00 ч. Празничен концерт на ансамбъл за народни песни и танци „Пазарджък“ с гл. худ. ръководител Атанас Чолаков
21.00 ч. Демонстрация на нестинарски танц

1 септември (неделя)
09.00 - 15.00 ч. Програма на I и II сцена
16.00 ч. Обявяване на отличените участници в събора

ДЕТСКИ ТВОРИЧЕСКИ РАБОТИЛИЧНИ
„СЪБИРАНЕ С ЛЮБОВ“
„СЪБОРНО С ТАЛАНТ“

- Арт ателие „Нарисувай мъжката картина“
- Клуб „Забавяй аспирината“
- Ателие модела за грим
- Творческо ателие „Мълква“
- Интерактивна работилничка
- Хорватска црета и референция
- Изонитна творчество
- Архивизиране от местна сцена
- Спиритични прочетки
- Македонска работилничка
- Рибачки екс-сес
- Рибачки Фолк прикормни материали
- Демонстрация
- ЗАНЯТЪЧНИСКА ЧАРШИЯ
- ИНФОРМАЦИОНЕН ШАНД НА СПАСИТЕЛЕН ЦЕНТЪР ЗА ДИВИ ЖИВОТНИ „ЗЕЛЕНИ БАКАЛИНИ“
- НА РАЗПУСКА С ВЪЛКОВ ЧАЙ И РЪЖЕНО КАДЕ
- „НА СЕКСИ СЪБОР НЕ СЕ КАНИ...“
- НИМАЛА ТРАДИЦИЯ ОТ МАКАЛАЛА „ДЪБРА СРЕЩА“

• Школя за народни песни и кара
• Водоразбило
• Кожичарство
• Тримарство
• Шибаняла
• Секска гметка
• Секска библиотечка
• Работилница за кукли
• Българска
• Секска собия

• Чрънелница и преренция
• Спиритични прочетки
• Кожичарство
• Тържествени
• Поклонение на Иван
• Калугрица средна
• Народни обичаи и ритуали
• Дърборелница

Митинг, Демонстрация и акция за дивни животни
Съборът се реализира с подкрепата на Обществото за фолклор и ОФН „Азотер“

ПОКАНА

ЗА НАЦИОНАЛЕН ТРАКИЙСКИ СЪБОР НА ПЕТРОВА НИВА

На 17 август (събота) 2024 г. на Петрова нива ще се проведе Национален тракийски събор – поклонение, посветен на 121 години от Илинденско-Преображенското въстание.

Съборът е под почетния патронаж и с участието на Президента на Република България Румен Радев.

Организатори на събитието са Община Малко Търново, Съюз на тракийските дружества в България, Тракийски научен институт и Регионален съвет на тракийските дружества - Бургас.

ПРОГРАМА:

- 13.00 ч. Изложба „Бележити годишнини в тракийското движение“
 - 13.00 ч. Детска работилничка „Аз съм българче“
 - 13.00 ч. Туристически поход „По пътя на преображенци“
 - 13.30 ч. Изложба на оръжия от Илинденско-Преображенското въстание
 - 14.00 ч. Научна конференция, посветена на 90 г. от създаването на ТНИ
 - 16.00 ч. Посрещане на участниците в туристическия поход
 - 16.30 ч. Открит урок по история със Стоян Райчевски
 - 17.00 ч. Танцова „обиколка“ на България с фолклорни танцови клубове
 - 20.00 ч. Заупокойна молитва в памет на загиналите в храм „Св. Петка“
 - 20.30 ч. Възпоменателното тържество пред мемориала. Заря- проверка
 - 21.40 ч. Празничен фолклорен концерт на странджански изпълнители
- ЗАПОВЯДАЙТЕ!**

ПАТРИОТИЗМЪТ НИ ЗАДЪЛЖАВА!

Визитка: Чл. кор. проф. д-н. инж. Георги Славчев Михов е български учен, инженер по електроника, изобретател, ректор на Техническия университет в София (2014–2019), член-кореспондент на Българската академия на науките от 2018 година. Проф. Михов е научен секретар на Специализирания научен съвет по електронна и компютърна техника при Висшата атестационна комисия (2004–2010). Член е на Научния съвет на Института по биофизика и биомедицинско инженерство на БАН (2010) и на Съюза на учените в България (секция „Биомедицинско инженерство“). Член на ВК на СТДБ.

Уважаеми дами и господа,
Скъпи тракийци,

Скъпи потомци на славната Илинденско-Преображенска епопея!

За поредна година сме заедно тук, в родопското село Славейно, което за всички нас е свято място за възпоменание и поклонение пред нашите предци, които не приеха робската участ. Славейно е едно от местата на паметта, заело трайно място в календара на Съюза на тракийските дружества в България и в изследователския интерес на Тракийския научен институт, защото Родопите винаги са били и ще бъдат пазители на българщината. Затова от 1928 г. кога последователно, кога с кратки прекъсвания, честването на годишнината от Илинденско-Преображенското въстание събира тук тракийци и родолюбиви българи за почит на свящото дело и родолюбието на въстаниците.

Днес, 121 години след Илинденско-Преображенското въстание и 120 години след гибелта на неговия родопски знаменосец Кольо Шишманов, отново ще почетем саможертвата на героите, за които освобождението, независимостта и любовта към Отечеството бяха над всичко.

Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. е продължение на българската национално-демократична революция от времето на Възраждането, връхна точка в национално-освободителните борби на македонските и тракийските българи.

По време на въстанието родопските българи разбират, че цената на свободата е висока, но са готови да я платят, заедно с готовността за саможертва на своите сънародници от Македония и Одринско. В организационно отношение Родопите съставляват самостоятелен V Ахъчелебийско-Скеченски въстанически район. На свиканото на 5 и 6 юли в местността Имарет дере (дн. Хайдушки поляни) събрание на местните революционни дейци, останало в историята като „Родопския конгрес“, се вземат решения за подготовката и протичането на въстанието в Родопите. Избрано е районно боево тяло в състав Пею Шишманов, Христо Караманджуков и Никола Данаилов. Районът е разделен на участъци, всеки със своя участъкова чета. Избрана е и околйиска чета с войвода Пею Шишманов и подвойвода и знаменосец Кольо Шишманов. Съобразявайки се с обективните особености и с недостига на оръжие и боеприпаси, районните ръководители решават боевите сили да се въздържат от активни настъпателни действия, като се ограничат с наблюдение и охрана.

В края на юли и началото на август 1903 година четите се отправят към изходния пункт в местността Кралюв камък, откъдето всяка поема към определения ѝ участък. Четите обикалят своите участъци, без да водят бойни действия. Но с присъствието си блокират турската войска и правят невъзможно изпращането ѝ

Слово на член кор. проф. Георги Михов на събора в Славейно

за потушаване на въстанието в останалите въстанически окръзи. По този начин Ахъчелебийско-Скеченският район дава своя принос в Илинденско-Преображенското въстание.

Родопският знаменосец Кольо Шишманов е ранен по време на сражение в местността Синура над Карлуково (дн. Славейно) и се самоубива, за да не бъде заловен жив. Когато трупът му е докаран за разпознаване в родното Славейно, всички, в това число и родната му майка, отказват да го идентифицират, за да не допуснат масови арести в селото.

По решение на Тракийската организация, на 19 август 1967 г. на Хайдушки поляни са пренесени костите на Пею и Кольо Шишманови, пред чиито гробове с дълбока признателност ще поднесем цветя, защото

надживели времето и забравата, те са пример за родолюбие и мярка за патриотични стойности.

Тук, в Славейно, макар и за кратко времето сякаш спира, за да ни даде възможност да се вгледаме в себе си и в заобикалящата ни действителност. Това, че живеем в години, когато думи като патриотизъм и родолюбие не се чуват особено често, а за някои звучат старомодно, с нищо не намалява тяхната стойност.

Патриотизмът ни задължава да изпитваме уважение и преклонение пред загиналите за свободата на Отечеството, но и да се запитаме дали успяхме да опазим Родината си независима и свободна.

Поклон пред подвига и саможертвата на героите!
Да живее и пребъде Славейно!
Да живее България!

ВЕЛИЧИЕ И ТРАГИЗЪМ НА ИЛИНДЕНСКО – ПРЕОБРАЖЕНСКОТО ВЪСТАНИЕ

История на воеводата Стоян Камилски

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ, ЧЛЕН НА ЦР НА СДБ

Продължение от миналия брой

Когато на място възниква опасност за живота не само на конвоирания и на спасителите му, но и за разкриване на организацията, Кондолов отменя акцията и произнася знаменитата фраза: „Хайде нека стане жертва на свободата и той, но да не се разкрие преждевременно организацията!“.

Преди да замине за Бургас, Кондолов е извикан в с. Велика от Михаил Герджиков, който се гласял да извърши атентат при гара Сенеклий, на влака, пътуващ от Европа за Цариград. В подкрепление на атентаторската чета на Герджиков е придаден Стоян Камилски. Към нея вече са били привлечени подофицерите Пеню Шиваров, Цено Куртев, Петър Ангелов и други – около 25 души, някои от които впоследствие сами повеждат чети. За участието на Камилски в този, колкото печален, толкова и комичен епизод си струва да се разкаже. Още в началото оправдава очакванията, заради които всъщност е включен в групата. Доброто му познаване на местността помага на четниците да намерят пътя след първоначалното сериозно объркване. След като се ориентират и заемат позиция, остават в дъжд и лапавица цели два дни, за да установят точно графика на преминаване на влака. На втората нощ военните експерти залагат взрива, въпреки предложението на Камилски да се подрие мостчето на ж.п. линията, за да се подсигури нужния ефект. Герджиков не го приема, вярвайки, че с 40 кг взрив успехът е гарантиран. Но действително, поради това, че взривът и фитилът са се намокрили по пътя, при преминаването на влака се чува само лек пукот. Разочарованието е било дълбоко, Герджиков го приема като личен провал. По-късно признава, че е трябвало да се вслуша в съвета на неукия, но врял и кипял във всякакви акции Камилски. Авторитетът му в организацията е обаче силно нахърнен (5).

Може би това е и причината да се разпали ревността му към Георги Кондолов, комуто отнема постепенно редица пълномощия на войвода и ги прехвърля на Кръстю България – противоречива, да не кажа одиозна личност, с похвати, присъщи на днешните мутри, ако трябва да се изразим с модерна терминология. Това впоследствие ще се окаже една от причините за редица крупни грешки и беди. Кръстю България остава в историята предимно със зулуми, граничещи с престъпления.

Неслучайно, след отпътуването на войводата Кондолов за България (Бургас), Дико Желебов, Киро Узунов и Стоян Камилски се отделят от България и сформират своя чета. За известен период съдбата на Желебов и Камилски, най-близките помощници на Кондолов, става ежедневно свързана. Те продължават будителската дейност на Кондолов из Странджата. Посещават селата Велика, Мегалово, Камила, Съботиново, Маджура, Пиргопуло, Гьоктепе (днешен Звездец), Заберново, Конак (днешна Бяла вода), Сърмашик (днешен Бръшлян), Калово, Кара дере и други като посещават и заклеват населението в революционното дело. Много от тях са били посещавани в църквата пред евангелието, револвер и кама. Войводата Стоян Камилски например влиза с малка чета в с. Керациново и под камбанен звън посещава в революционното дело, заклева и привлича към организацията всички българи. Създава Селски революционен комитет. Димитър Димитров, баща ми, напомня, че след присъединяването на Малко Търново към Царство България Желебов построява двуетажна дървена къща близо до къщата на Стоян Камилски. Приятелството между двамата устоява на времето! В ранната есен на 1902 Кондолов се завръща. С него Камилски обикаля Паспалево, Мокрушево, Карадере, Дерекьово, Пирок, Пенека и др.

За терористичната линия в революционното движение, чийто привърженик е бил Герджиков (а той е считал Гоце Делчев за свой кумир) си струва да се разкаже по-подробно, но не му е тук мястото, въпреки че темата е актуална и в днешно време. Дали пък и това не е част от „недоизказаното“? Камилски и Кондолов нямат обаче никакво отношение към спорното по своите мотиви и предизвикало сътресение в организацията убийство на един от най-заможните българи в Одринска Тракия Анегности (Георги) Дяков, поръчано от Герджиков, за което дори самият той си навлича официално мъмрене. Всъщност имали са Кондолов и Камилски отношение и към този случай, но то е било да се срещнат с местните чорбаджии и сина на убития Анегности – Тодор Дяков. На тях се е паднала „честта“ да дават обяснения за случилото се.

„... В Малко Търново дойде Кондолов със Стоян Камилски“, пише Лефтер Мечев, „Той прие доста хора, за да ги окуражи за нова работа... Войводата отиде, за да се срещне с чорбаджиите. Той им направи впечатление със снажността си, със своите изтъкнали гърди и с възрастта си. Казал им, че в борбата за свобода трябва да вървят с народа. След тая среща чорбаджиите разказаха, че много са доволни и че върват вече в успеха на делото, понеже имат работа със стар, опитен човек, а не с младежи и момчета“ (6). Друго, с което Кондолов и съратниците му се различават от „мейнстрийма“ (генералната линия), е опитът да се привлече към делото гръцкото население, концентрирано основно във Василико (Царево), Ахтопол, Бродилово, Кости, Потурнак, Каланджа, Пиргопуло, Маджура, Блага, Резово. Познайте с кого тръгва Кондолов на тази мисия – разбира се с Камилски и Желебов.

Ето и едно свидетелство за тази дейност от Лефтер Мечев, друг голям странджански революционер: „В Камила имаше един бакалин, ... грък, женен за българка. Посветените българи често пиели у него, не му плащали и го заплашвали, той... заплашил също, че знае какво се работи и ще каже на властта – решиме да го убием. Кондолов дойде със Стоян Камилски. Гъркът се яви, войводата говори на български и гръцки... Бакалинът стана верен легален член на организацията. По този случай Кондолов ми каза: „Искахте да убиете човека, а той стана добър член. Не бива да се бърза.“ Войводата ни беше улегнал човек“ (7). Стремешът да бъдат включени гърците в борбата срещу общия поробител е бил правилен и благороден, изходът – не докрай успешен. Със съжаление трябва да отбележим, че сред това население работата е била трудна. Турският аскер е бил прецизно насочен по следите на четата на Кондолов, която едва се измъква от обръча в землището на с. Блага и напуска терена.

По отношение на гърците е обаче основният (може би единствен) революционен грях на Стоян Камилски, който се споменава от всички историографи на въстанието. За да не бѳда упрект в роднинско пристрастие, предавам случката дословно, както я е описал Илия Петков:

„По време на подготовката на въстанието и неговото жестоко потушаване има много примери на предателство, извършено от гърци спрямо българите, и затова в Странджа планина са изгубили доверието на българското население.

Често пъти са ставали жертва и съвсем невинни гърци. В района на с. Мегалово, четата действаша в Бунар-Хисарско заловила баща и син – гърци, да отиват на едно изворче, за да си налят вода и понеже забелязали, че там има четници, са се скрили, но били заловени и отведени, където е дошла през това време и четата на Стоян Камилски. По негово нареждане са били убити и двамата и то по един жесток начин, само за това, че е възможно като се върнат в с. Труле, да „предадат четата“. Има обаче и друга версия. Камилски запитал четниците си какво да правят с пленниците – да ги пуснат или да ги убият...

През времето на действията с четата си, Стоян Камилски си е позволил да влезе в гръцкото село Труле, без да има указания за това, за което след туй бил мъмрен. Там събрал около десетина гръцки първенци и взел от тях пари „в помощ на въстанието“. Но когато било потушено въстанието, дал една част на четниците и към 15 турски лири оставил за себе си. При оттеглянето след поражението на въстанието в Зеленковска гора, патрул завежда войводата Стоян Камилски при Михаил Герджиков, който му нарежда да му предаде всичките турски лири, които е взел от гръцките първенци в с. Труле. Камилски е събрал парите от четниците си, на които ги раздал, и заедно с тези които са останали в него, ги е предал на Михаил Герджиков. Те са били използвани общо за осигуряване хляб и храна на отстъпващото българско население, четници и Смъртни дружини, преминаващи на територията на България“ (8).

Бях малко по-обстоятелствен, само за да подчертая, че може да има всичко в една революция – и трагични грешки, и ненужна жестокост, и политическа неадекватност. Но в случая е имало механизъм за корекция и воля за поправяне на несправедливостта. А за корист и корупция не може да става и дума – и у Камилски, и у Герджиков. Но се сблъскваме отново с „недоизказаното“, което този път засяга и семейството ми. Убеден съм, че дядо Стоян се е срамувал от този епизод или най-малкото е предпочитал да не си го спомня. Което го прави не по-малко велик, даже напротив.

Инструктор на Смъртните дружини

Смъртните дружини са действали в периода между Пловдивски конгрес (1902 г.) и конгреса на Петрова нива (юни/юли 1903 г.). В тях са участвали предимно физически здрави младежи, а войводи са им били основно хора, служили в българската армия и познаващи военното изкуство, или четници с богат опит. Дружините са преминавали сериозна за времето и условията военна подготовка, усвоявали са тактиката на въстаническата борба, осигурявали са доставките на оръжие, охраната на обекти и ръководни революционни дейци, грижели са се за освобождаването на арестувани българи, за прочистването на въстаническите участъци от разбойници, за неутрализирането на шпиони и предатели. В дните на въстанието са поемали властови функции на освободените територии. Обучението на много от създадените смъртни дружини е водил войводата Стоян Камилски. И това не е случайно.

Малко хора знаят, че Камилски е започнал да обучава селяни на бойно изкуство още през 1888 г. в църквата на село Карадере. В селото пристигат турски войници начело с Исмаил Чауш. Селяните се разбягват, а хъшът Камилски се преоблича в селски дрехи, пъхва в пояса револвера, слага турски фес и тръгва към гората. Пътят минавал край селската кръчма, в която чаушът си пиел ракията. Чаушинът го видял, извикал го и го попитал къде отива. Камилски рекъл на кѳра, ефенди, при овцете. Исмаил чауш, поласкан от възвеличаването „ефенди“, го запитал само не е ли чул къде се намира войводата Кондолов. Последвал отговор: „Чух, че е заминал за село Българи“. С това приключва случката.

Участник в конгреса на VII-ми Одрински революционен окръг – Петрова нива

Делегатите на конгреса са били 47 души, сред които пълномощниците на революционния окръг Михаил Герджиков, Христо Караманджуков, Димитър Катерински, Никола Славейков, Димо Янков, Анастас Разбойников, Васил Пасков, Георги Василев и войводите Стамат Икономов, Георги Кондолов, Лазар Маджаров, Кръстю България, Христо Арнаулов, подвойводите и четници Дико Желебов, Стоян Петров, Лазо Лазов, Яни Попов, Димитър Халачев, Пеню Шиваров, Цено Куртев, Петър Ангелов, Георги Калоянов, Христо Силянов, Иван Варналиев, Димитър Дичев, Нестор Иванов, Димитър Зидаров, Георги Костадинов, Димо Русев, Йордан Георгиев, Жеко Желебов, Стоян Томов, Петър Чолаков, Атанас Карчев, Янко Петров, Велко Думев, Коста Калканджиев, Лефтер Мечев, Михаил Даев, Коста Тинишев и... Стоян Камилски. Всички те били известни в революционното движение, някои от тях са били особено популярни. Като Кондолов, Желебов и Камилски, например. Христо Силянов пише, че това са „войводи“ районни и окръжни ръководители, терористи, учители и по-интелигентни четници“ (9).

За да се разбере правилно къде стои Камилски в общата нееднозначна картина на позиции и настроения, свързани с решенията на конгреса, е необходимо да се напомни накратко цялостната обстановка в революционната организация по онова време. Конгресите на ВМОРО в Солун и с. Смилево, Битолско (януари и април 1903 г.) вече са взели решение за вдигане на въстание. Това решение обаче става в условията на разделение на водещите дейци на организацията. Надделява мнението на Христо Татарчев, Христо Матов и др., които виждат във въстанието средство за морално и политическо легитимиране на „македонския въпрос“ и привличане на вниманието на Европа към него. Гоце Делчев, Георгиев Петров и други са против вдигането на въстание, което те смятат за ненавременно и недостатъчно подготвено от военно-техническа гледна точка. За тях въстанието трябва да бъде преди всичко дело на народа.

Михаил Герджиков е следвал твърдо линията на Гоце Делчев. Той е смятал едно преждевременно въстание за безумие, но е отчитал, че въпросът на практика е решен далеч преди конгреса на Петрова нива. Формално обаче, одринското крило на организацията е имало право да определи отношението си по въпроса. Известно е също, че почти всички са си давали сметка за слабата подготвеност на VII Одрински революционен окръг за въстание. Категорично мнение в тази посока изказва делегатът от Свиленградско Димитър Катерински, който прѳв взима думата с обосновани аргументи, изслушани внимателно от участниците. Михаил Герджиков, който години по-късно признава в спомените си, че в тесен кръг се е изказал против въстанието, отговаря: „Ние сме поставени пред дилемата – да въстанем с македонците или никога да не въстанем!... Одринци не бива да се делят, защото това ще бъде братска изневяра спрямо общото дело. Щом Македония въстане, Одринско не бива да стои индиферентно“ (10).

Продължение от 6-а стр.

МЛАДИ И СТАРИ ЗАПЯХА ПЕСНИТЕ НА ГЕОРГИ ГЕРМАНОВ

ТЕКСТ И СНИМКИ:
НИКОЛАЙ ЧАПАНСКИ –
РАДИО ПЛОВДИВ, БНР

И това горещо лято беше белязано с много фолклорни събития из страната. Едно от тях, което ще се помни дълго е националният конкурс „Тракийо моя, сълза и песен“ – С песните на Георги Германов, състоял се през юли в морската ни столица Варна. Домакин на надпяването за втори път беше читалище „С Тракия в сърцето 2021“ с новата си сграда в най-цветния квартал на Варна. В него продължава да се работи с хъс за тракийската кауза.

Конкурсът събра на едно прекрасни изпълнители, много емоции и вълнения. Събра ги любовта към песните на Георги Германов – един невероятно стилин и неподражаем певец и творец. В началото на юли този забележителен човек, от който днес младите черпят мъдрост и вдъхновение навърши

достоепните 82 години. Самият той бе част от журито, което оценяваше изпълнителите, дошли от целия Варненски регион, Бургас, Карнобат, Белослав, Суворово, селата Слънчево и Буховци, Търговишко. Два дни залата на най-младото варненско читалище се огласяше с песните на Георги Германов – певецът с изключително богат репертоар, който е оставил за поколенията песните си в шест книги и десетки музикални албуми.

Сред участниците, които си тръгнаха с най-големите награди бяха Теодора Славова, Михаил Жечев от Карнобат, Nicoleta Сиракова, Гергина Христова, Фолклорна формация „Величка Трушева“, Дует „Слънчевки“ и певческите групи от гр. Аксаково, селата Господиново и Дюлино. Най-малкият участник беше 4 – годишната Ралица Николова. За първи път по време на конкурса се

състоя и творческа среща-дискусия за песни, стилове и авторство с участието на певците Даниел Спасов и Милен Иванов – музикални редактори и водещи в БНТ.

Организаторите Калина Германова и Звездомира Христова с екипа на читалището останаха удовлетворени от нивото на конкурса и добре подготвените участници, които този път изпълняваха различни песни от богатия му репертоар. Прозвучаха любимите „Нидельо, Нидельо“, „Сдумала са малка мома“, „Знаеш ли Янке“, „Внимавай кога се жениш“, „Девет малки моми“ и разбира се коронната му песен „Една е Манда в Търново“.

Най-щастлив от състоялото се надпяване остана самият Георги Германов, който беше в компанията на най-малкия си пети правнук Явор. Защото здравата връзка между поколенията в голямата му фамилия е благодарение на песента.

ПРАЗНИЧЕН КОНЦЕРТ-СЪБОР ВЪВ ВАРНА, ПОСВЕТЕН НА 121-АТА ГОДИШНИНА ОТ ИЛИНДЕНСКО-ПРЕОБРАЖЕНСКОТО ВЪСТАНИЕ

На 20 юли 2024 г. в парка на район Аспарухово се проведе празничен концерт-събор, организиран от Регионално тракийско дружество в гр. Варна и Македонско културно – просветно дружество „Гоце Делчев.“ Посветено на 121-ата годишнина от Илинденско-Преображенското въстание, събитието започна със заупокойна молитва и продължи с пресъздаване на епизоди от въстанието, представени от Клуб „Миноносец Дръзки“ – Варна и партниращи клубове от градовете Добрич, Шумен, Преслав, Търговище, Русе.

В празничната програма на събора беше и включен концерт, в който участваха изпълнители и много гости. Прозвучаха песни и танци от географските области на бежанците, намерили подслон във Варненско.

ТОМ II НА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ „ТРАКИЯ“ И БЕЛЕЖИТИ ГОДИШНИНИ В ТРАКИЙСКОТО ДВИЖЕНИЕ ПРЕЗ 2024 Г.

Интервю на М. Василев за БНР с д-р Ваня Иванова, Главен редактор на в. „Тракия“, 3 август 2024 г.

В: В началото на тази година излезе от печат том II на Енциклопедия „Тракия“. Ще ви помоля да представите нейното съдържание.

Том II на Енциклопедия „Тракия“ е част от поредица, чиито том I беше публикуван през 2022 г. Томовете са издание на Съюза на тракийските дружества в България и Тракийския научен институт, които чрез своята многообразна дейност, са се утвърдили като институции за съхранение на паметта и българската идентичност. Това е и основното послание на Енциклопедия „Тракия“. В том II са представени етнографията, фолклора и езиковите особености на тракийските българи.

В: Кои са авторите, работили върху отделните рубрики?

Авторите на том II са изследователите Стоян Райчевски, доц. д-р Валентина Ганева-Райчева, д-р Ваня Иванова, доц. д-р Наталия Рашкова и доц. д-р Георги Митринов.

Стоян Райчевски е автор на материалите от етнографски характер, които разкриват поминъка на българите в Тракия, тяхното народно облекло, календарните им обичаи и жилищната архитектура.

Доц. Валентина Ганева-Райчева е автор на материалите, представящи словесното фолклорно творчество на тракийци чрез приказна и неприказна проза, както и на статии за живота и делото на изтъкнати записвачи и изследователи на фолклора на регион Тракия.

Доц. Наталия Рашкова е автор на статиите за фолклорната музикална култура на обширния географски регион Тракия, на биографичните статии за изтъкнати записвачи и учени етномузиколози, свързани с представеното културно пространство, на изявени музикални изпълнители – солисти, инструменталисти и оркестри, представящи стилите и репертоарните особености на Тракия, Странджа и Родопите.

Д-р В. Иванова автор на статиите, посветени на читалища към съществуващите тракийски дружества, на песенните и танцови фолклорни състави, чрез които тракийци съхраняват и разпространяват богатото фолклорно наследство и участват в Национални и Регионални тракийски фолклорни събори като „Богородична стъпка“ в гр. Стара Загора, „Гергьовден“ в гр. Поморие, „Фолклорен венец Божура“ в гр. Средец, „Спасовден“ в Ямбол, регионалните фолклорни събори „Тракия – моя съдба“ в с. Тополите, Варненско, „Фисекът пее“ в с. Буховци, Община Търговище и др. Това са местата, на които се срещат фолклорът, занаятите и кулинарните умения на тракий-

ци. Изпълненията на сцените показват богатството на българското фолклорно изкуство, съхранените образци на традиционни тракийски носии. Изложбите с произведения на майстори грънчари, дърворезбари и други представят пъстрата картина на съхраненото културно наследство. Християнските тракийски събори допълват това наследство, запазвайки връзката вяра – традиция – фолклор като част от българското духовно богатство, и потвърждават етническата идентификация и принадлежност на тракийските българи. Съборите са и места за срещи на поколенията и най-прекия път за предаване на традиции, ценности и уроци по родолюбие на младите

ята, може да се обадят в Съюза на тракийските дружества в България и да получат информация за закупуването ѝ.

В: На 2 август 1903 г. избухва Илинденско-Преображенското въстание в Македония, а на 19 август в Одринско. Съюзът на тракийските дружества в България и Тракийският научен институт като институции за съхранение на паметта предвиждат ли мероприятия, с които да отбележат 121 години от това най-масово въстание в новата история на България?

Днес и утре, 3 и 4 август в родопското село Славейно се провежда Национален тракийски събор, на който се почитат 121 години от Илинденско-Преображенското въстание и 120 години от гибел-

Всички мероприятия, организирани от Съюза и Тракийския научен институт през настоящата година, са под мотото на няколко годишнини – 128 години от началото на организираното тракийско движение в България; 111 години от геноцида над тракийци; 100 години от създаването на Тракийския младежки съюз; 90 години от основаването на Тракийския научен институт; 180 години от рождението на Капитан Петко войвода.

В: Моля Ви за още малко информация по въпроса какво прави Съюзът на тракийските дружества в България за запазване на паметта?

Съюзът на тракийските дружества в България е създал традиция, свързана с организирането и

за имотите на тракийските българи, т.е. със законните права на наследниците им. Към Съюза съществува Работна група, включваща изявени учени и дипломати, която подготвя актуална позиция за защита на имуществените права на тракийските българи. Съвсем скоро позицията ще бъде предоставена на институциите. Друг е въпросът защо българските управляващи не се ангажират и не търсят решение на проблема, който е отговорност на българската държава!

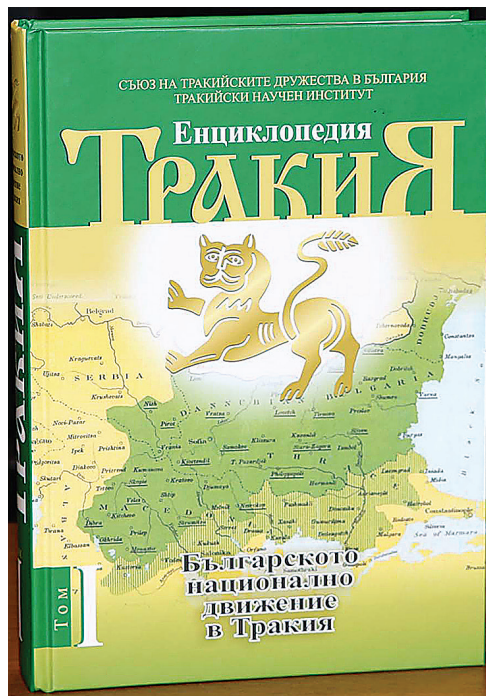
За поредна година Съюзът на тракийските дружества в България съвместно с Тракийския научен институт и Община Маджарово ще проведат традиционното Национално тракийско поклонение „Ден на тракийската памет“, по време на което почитат жертвите от злокобната и кървава за тракийци 1913 г.

В: Как ще бъдат отбелязани важните годишнини в историята на тракийското движение?

На 180 години от рождението на Капитан Петко войвода ще бъдат посветени Националните хайдушки празници в Чепеларе на 14 и 15 септември, на които Съюзът на тракийските дружества в България е съорганизатор съвместно с община Чепеларе. По време на празниците Съюзът на тракийските дружества в България и Тракийският научен институт ще представят изложба, посветена на патрона на тракийци.

18 декември – рожденият ден на Войводата, тракийци ще посрещнат пред неговите паметници и паметни плочи с литературно-музикални програми и цветя. Успоредно с това се работи и по дизайна на проекта за метростанция „Тракия“, включващ няколко тематични пана и паметник на Капитан Петко войвода, които ще бъде открити заедно с тържественото пускане на експлоатацията на метростанцията, най-вероятно през 2026 година. Цялата метростанция, носеща името „Тракия“ по идея и предложение на ръководството на Съюза на тракийските дружества в България, е своеобразен паметник, който ще увековечи историята на Тракия, на тракийското национално-освободително движение, на Тракийската организация и Тракийския научен институт като институции за съхранение на паметта.

Както вече подчертах Научната конференция на Петрова нива ще бъде посветена на 90 години от основаването на Тракийския научен институт. В края на ноември конференция ще бъде проведена и в София, по време на която с научна сесия ще бъдат отбелязани 90 години от основаването на Тракийския научен институт и 100 години от създаването на Тракийския младежки съюз. Ще бъде представено специално издание, посветено на бележите годишнини. Ще бъде представена и изложба с изданията на ТНИ.

хора, които в последните години проявяват подчертан интерес към родния фолклор.

Доц. Георги Митринов е автор на статиите, показващи говорното богатство на българите от Южна Тракия, Странджа и Родопите, и на биографични статии за изследователи на българското говорно богатство в цитирания регион.

Редакционна колегия включва имена на изявени български учени: акад. Георги Марков, чл. кор. проф. Васил Проданов, чл. кор. проф. Иван Гранитски, чл. кор. проф. Георги Михов, проф. Стати Статов, проф. д-р Иван Маразов, доц. Геноева Михова.

В: Има ли интерес към Енциклопедия „Тракия“ и откъде може да се закупи?

Да, има. Със своето богатство от информация Енциклопедия „Тракия“ представлява интерес за читателите. Първоначалният безплатен тираж, предназначен за Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, за депозитарните библиотеки, за държавни институции и за тракийските дружества в страната, е към своя край. Наложил се допълнително допечатване на т. I и II, който е предназначен за продажба. Читателите, които проявяват интерес към Енциклопеди-

та на родопския знаменосец Кольо Шишманов. Съборът-поклонение започна с панихидата в памет на загиналите във въстанието, отслужена в храм „Св. пророк Илия“, продължи с тържествен митинг и представяне на том II на Енциклопедия „Тракия“, тържествена заря и полагагане на венци пред паметниците на Илинденци и Преображенци, пред гробовете на Пейо и Кольо Шишманови.

На 17 август в местността Петрова нива, община Малко Търново, ще се проведе Национален тракийски събор-поклонение под почетния патронаж и с участието на Президента на Република България Румен Радев. Програмата е наситена и разнообразна, включваща изложба: „Бележити годишнини в тракийското движение“; детска работилничка „Аз съм българче“; туристически поход „По пътя на преобращенци“; научна конференция, посветена на 90 години Тракийски научен институт – изследовател и пазител на тракийската памет; открит урок по история с историка Стоян Райчевски; заупокойна молитва в памет на загиналите преобращенци; възпоменателно тържество пред мемориала на преобращенци и тържествена заря-проверка.

провеждането на масови прояви на исторически места и дати, на които събира стотици хиляди българи за паметни чествания, поклонения и събори. Там, чрез богата програма от прояви се съпреживява историята на тракийци, съхранява се паметта за миналото, популяризира се тракийското културно и историческо наследство, което е част от българско духовно богатство, последователно и безкомпромисно се отстояват човешките и имуществените права на тракийските българи.

Ръководството на Тракийската организация периодично напомня на българските институции за първия геноцид на XX век, осъществен над тракийските българи. Проблемът за обезщетението на тракийските българи от Източна Тракия и Мала Азия, прокудени от родните им места, е поставян многократно от Съюза пред президенти, премиери, председатели на Народното събрание, министри, депутати, политици. Тракийската организация успя да го превърне от общонационален в международен през 2008 г., когато по предложение на Съюза, направено от евродепутатите Маруся Любчева и Евгени Кирилов, Европейският парламент прие резолюция, с която обвърза членството на Турция в ЕС с обезщетенията

ВЕЛИЧИЕ И ТРАГИЗЪМ...

Продължение от 3-а стр.

Това изказване на главния войвода предрешава нещата, независимо от съмненията на повечето участници. Категорична позиция за вдигане на въстание заема и войводата Георги Кондолов.

Последващите събития за жалост потвърждават правотата на Катерински. Няколко години след въстанието, на среща на войводи в Одрин Христо Караманджуков, Яни Попов, Стоян Камилски, Лазо Лазов, Димитър Ташев и други споделят с Катерински, че са били на неговото мнение, но са били поставени пред свършен факт. Но това може да се каже само между съзаклятници. Пред непосветените, темата остава табу до живот. Всички помнят думите на председателстващия конгреса Васил Пасков, че всичко, което се говори и реши, трябва да се пази в най-строга тайна, в противен случай следва наказание по чл. 38 от устава на ВМОРО – „смърт“. Десетилетия по-късно Стоян Камилски не обелва нито дума за тези събития дори пред най-близките си. „Омерта“ по странджански или още един нюанс на „недоизказаното“?

В контекста на осъзнатия неизбежен провал вероятно трябва да се търси обяснение също за иначе непонятните самоотводи, които си правят Герджиков и Маджаров при избора на Главно ръководно боево тяло. Всъщност Лазар Маджаров го казва в прав текст: „Аз разбирам, господо, да се вдига въстание, но по инициатива отдолу, от народа, а не да става то по решение отгоре“. И двамата обаче, както и капитан Стамат Икономов, са избрани единодушно. Известно удовлетворение за пренебрегнатия на практика Кондолов, е „назначаването“ му за началник на всички въоръжени чети във въстанието – пост, лишен от особен смисъл. Определени са също войводи и подвойводи на двадесетте въстанически участъка.

Войвода на Цикнигорския въстанически участък става Стоян Вълчев Камилски с подвойвода Жеко Джелебов. Отивайки малко встрани, да кажа, че Камилски сам определя за свой заместник приятеля си Джелебов, младеж от Малко Търново, по професия дърводелец. След освободението, Джелебов открива в Малко Търново железарска работилница, при когото дядо Стоян си оправяше каруците.

Още по време на конгреса Кондолов режъл: „Е-е, Наньо! Тази година изглежда ще ни разделят“. След време Герджиков ме извика и ми съобщи, че съм определен за участъков войвода, разказа Камилски (11). Идва време всеки да поеме към „местоназначението“. Преди да отпътува, Георги Кондолов се сбoguва топло със старите си бойни другари, вече войводи, Дико Джелебов, Киро Узунов и Стоян Камилски.

Прославен въстанически командир

От Петрова нива войводата Стоян Камилски заедно с още петнадесетина четници, се отправя към своя участък, състоящ се от селата Горна и Долна Камила, Мегалово, Керациново и Цикнигор. Центърът на въстаническия участък Цикнигор има 120 къщи, православна църква и училище. В селото е настанен малък турски гарнизон от 30 войници и един офицер, както и полицейски участък с двама стражари. На място към четата се присъединяват смъртните дружини от селата и се сформира въстанически отряд от около сто души, разделен на няколко отделения. В следобедна на 5 август, на билото „Дерменджиовци“ се строят смъртните дружини от четирите села. С извадена сабя, войводата Камилски издига глас: „Братя! Българи, въстанието почва! От днес ний всички сме и равни и свободни. Край на робията! За утре трябва да сме готови за победа или смърт!“ (12)

За провеждане на нападението Камилски формира две бойни групи – едната под негово командване, другата под това на Жеко Джелебов. Въстаниците обсаждат селото, блокират всички пътища и обграждат казармата.

„На 5 август вечерта, посред нощ, започнах атаката“, спомня си Камилски. Още в началото въстаниците успяват да убият турския офицер. Турските войници водят обаче силен огън и не позволяват на въстаниците да се вдигнат в атака. Разстоянието между двете воюващи страни било толкова малко, че се чували разменените псувни. След като преценил, че в директен бой няма да овладее укрепената турска позиция, Камилски взема решение да подпали постройките. С тази задача е натоварен младият четник Михаил Митрев, който неутрализира двама турски постове и под дъжд от куршуми успява да подпали казармата. Войниците се втурват в панически бяг. След дългото сражение гарнизонът е разбит, унищожен е целият аскер, твърди Илия Петков. Друг изследовател, Ламби Данаилов пише, че е имало пленени, на които е оказана медицинска помощ, след което са освободени и изпратени в Малко Търново (13). След като се запознах донякъде с личността на типика на Стоян Камилски, мога да допусна и двете твърдения. Първото подхожда повече на революционера, второто – на човека. Времето обаче е било революционно, взаимната омраза непреодолима, възмездие-

то – обяснимо. Затова допускам, че жив турски войник не е останал. Но и хуманността, утвърждавана, от Л. Данаилов може да поставя историческата истина някъде в средата. Според самия войвода са били заловени трима души, които били изпратени „с куриер на турския консул в Бургас“ (14).

Не се различават обаче сведенията за това, че въстаниците не са дали нито една жертва, че са се сдобили със значителни военни трофеи, включително най-модерните за времето си пушки „Маузер“. Тази акция се определя от някои като най-голямата победа по време на въстанието (15). Командирът Камилски има основна заслуга за това. Както и за извоюваната свобода. За селяните от четирите села, почувствали се за пръв път господари на земята си, седми август се превръща в „божи ден“. В Цикнигор радостно забива селската камбана, на мегдана лумва празничен огън, заиграват тъпани и гайди, извива се кръшно хоро, водено от Войводата, моми и новести с цветя обкичват въстаническите пушки. Възторгът е неописуем!

Герджиков, Маджаров и Икономов лично пристигат в селото, за да поздравят въстаниците за проявената храброст, а населението – с изстраданата свобода. Икономов казва, че идва да се срещне с този „своенавен войвода“, комуто трябва да се „опънат ушите“. Герджиков му отговаря: „Пази се да не опънем твоите!“. Без особени трудности са освободени и останалите села от въстанически участък. Двете части на отряда на Камилски заемат пътищата за морето и за Малко Търново в подготовка за следващи акции.

Междувременно отрядът завзема, по нареждане на Герджиков, с. Труле – гръско село, което не е влизало в неговия район. Камилски събира селяните, разяснява им целите на въстанието и нуждата да го подкрепят и те. При настъпването на турската войска, в резултат на предателство, отрядът се оттегля, но дава две жертви. Това дава основание на Стамат Икономов да повдигне въпроса на Варненския конгрес на останалите живи революционни дейци, войводи и други поборници и да обвини Камилски в непокорство, защото влязъл в Труле без негово разрешение. Ех, да бяха всички войводи така „непокорни“, че да освободят цял един район с цената само на две жертви! Няма го вече Кондолов, та е трябвало явно да си го „изкарат“ на някой от приближените му. Нейсе, историята рано или късно отсъжда точно „кой кум, кой сват“.

Другите войводи също жънат победи в своите зони. Оказва се обаче недостатъчно за крайния успех. Основната причина е, че Малко Търново, най-подготвеното за въстание населено място, не въстава. Защо се допуска тази стратегическа грешка вълнува и до днес изследователите и обикновените българи. Истината е неоспоримо известна и болезнено горчива. На заседание на ръководното тяло, капитан Стамат Икономов от Малко Търново, единственият с военно образование и детайлно познание на местната действителност, предлага най-логичната бойна тактика – да се обединят всички войводи, чети и смъртни дружини и под негово командване да се нападне гарнизона в Малко Търново, паралелно да се вдигне народно въстание и да се освободи града. Както правилно е смятал, това е щяло да окаже важно морално-психологическо въздействие върху хода на въстанието в цяла Странджа. Герджиков, Маджаров и Христо Силянов отхвърлят предложението и налагат точно обратен план: да се нападнат най-напред гарнизоните и се освободят околните населени места, след което да се обединят силите и се нападне Малко Търново под командването на Георги Кондолов. Стига се до абсурда Малко Търново да не се вдигне изобщо до самия край на въстанието. Жеко Джелебов, подвойвода на Камилски пише в спомените си: „Смъртта на Кондолов осуети плана за нападението ни на родния град от всички чети, след като цяла Странджа беше вече свободна Република“. Турците в Малко Търново се окопират, към тях се присъединяват войниците, прогонени от околните гарнизони, успяват да организират отпор и започват тормоз над българското население, което го изплашва и деморализира. Христо Силянов признава години по-късно „капиталната грешка“ като я прехвърля върху Герджиков и Маджаров. Към това следва да се добави, че въстанието може да се нарече с чиста съвест „повсеместно и масово“ точно в Малкотърновско, включващо наред с другите и Цикнигорски въстанически участък под командата на Стоян Камилски.

Двадесетина дни „Странджанска република“, „Малкотърновска комуна“, „Малка държавинка“, „Народна република“ – накратко СВОБОДА! Толкова са траяли радостта, опиянението, възторгът. Следват разгром, разорение и ново потисничество. Четите започват да се изтеглят към България, за да избегнат пълно изстребление. Който може тръгва с тях и поема кръста на бежанеца, макар и в собствената си страна. „Тракийските бежанци“, както ги знаем оттогава... В единственото собственоръчно написано свидетелство за онези времена, Стоян Камилски пише: „Когато настъпиха турците, попитах подвижното Главно ръководно боево тяло, което се

намираше в Айлан Кайряк (днешна Ясна поляна – Г.Д.), какво да правя? Отговори ми: Дай отпор. Разсъдих, че с такова безумие щом главите са се оттеглили, ще предизвикам само сеч на народа. Затова с 5-6 четници, толкова бяха останали при мен, една сутрин при изгрев слънце напуснах участъка си. Когато стигнахме към Граматиково, това голямо българско село беше пламнало, запалено от турците.“

Трагизмът на ситуацията и душевното състояние на Камилски са описани по вълнуващ начин от Панайот Маджаров: „... Главното ръководно боево тяло вече се бе оттеглило отгът границата, а за Камилски все още бе в сила заповедта „Дай отпор!“ Не можеше да задържа четниците си, защото мислите им бяха при заминаващите семейства. Един за един те напуснаха позициите и бягаха да спасяват децата си. ... Препрати бежанците напред, а с няколко бойци изчака приближаването на войсковата лавина. ... Бялата дрезгавина светна, изпука пушка и цялата планина гръмна от картеч. Гората се изпълни със стонове и женски вик. Поломеното въстание изкрещя в гърдите на Камилски. Той събра пет-шест от останалите край него бойци, заеха позиция срещу поста. Стреля, стреля, докато се усети олекнал и оглушал. На ръце го мъкнаха няколко километра. Намери се седнал на поляна, на българска земя, превърнала се в лагер за изгнаници дошли с деца и покъщнина, която са успели да спасят от беса на турците“ (16).

Дали пък тук не се крие част от истината за „недоизказаното“ от историците и политиците в свободна България по отношение на Стоян Камилски?

Въстанието е жестоко потушено от турски аскер под командването на Шукри паша, а след това от Сагък паша. Ограбени са хиляди български домове и покъщнина, иззет е добитъкът, всеки срещнат на пътя българин е бил съсичан, изнасилени са жени, отвлечени са девойки. Никаква помощ не идва нито от Фердинанд, правителството и българската войска, нито от Русия и Европа, „отникъде взорът надежда не види“. Въстанието е приключило. При това положение, Михаил Герджиков свиква съвещание на войводите (Стоян Камилски е сред тях), които правят анализ и оценка на ситуацията и приемат решение за снемане на курса на въоръжено въстание и „всеки може да иде, където сам намери за добре в България. Към края на септември 1903 г., всички живи войводи, чети, смъртни дружини и основната част от българското население (около 30 хиляди души) от VII Одрински революционен окръг се изтегля в България. Само да вметна, че баба ми по майчина линия, също тракийка родом от Одрин, е сред тези изселници. Ношували са с дни под открито небе докато бъдат настанени в ханове и други сгради около и в Бургас и други градчета и села край границата с Турция. Впоследствие много от тях се разселват по разни краища на България.

Стоян Камилски разпуска отряда си, крие се из малкотърновските села и колиби, а по-късно се премества в Малко Търново и живее там под името Стоян Славов Петков. Препитава се с пренос на леки товари с магарета. Оттук прякор му дядо Стоян магаретаря, с който го знаят всички стари хора в Малко Търново. Занимава се и с мекичарство. „Мекиците сам правеше и продаваше“, спомня си баща ми. „С хлебарство се занимаваше в една фурна близо до големия врис, а в последните години от живота си с каруцарство – пренасяше пясък от реките и от кариерата, чакъл и камък за строежи в Малко Търново и за ремонт на пътя Малко Търново - Гюктепе (Звездец)“. Войводата Камилски умира като каруцар на 22 ноември 1959 г. (1962 г. според внук му Димитър) в 10 ч. в дома си в Малко Търново. Това е историята, или част от нея, на дядо ми Стоян. В нея има всичко, каквото е имало в България през онези, а и в по-късни години. Има материал и за възвеличаване, и за оплюване – както всичко в България. Въпрос на избор. На мен лично, ми харесва образа на разбойника-хайдутин, на войводата-каруцар. На някой нашенски Робин Худ. Едновременно страшен и анонимен, величав и обикновен!

(1) Спомена на Стоян Вълчев Камилски. Във: „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на АОФ, София1 1968, стр. 432.

(2) Виж: Илия Петков – Парорийски. „Илинденско-Преображенското въстание 1903 г. в Седми Одрински революционен окръг и последиците от него“, Меценатиздат, Бургас, с. с. 68–72

(3) Спомена на Райко Петров: „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на АОФ, София1 1968, стр. 414.

(4) Спомена на Стоян Вълчев Камилски. Във: „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на АОФ, София1 1968, стр. 433.

(5) Илия Петков-Парорийски. Пак там, с. с. 98-100

(6) Из спомените на Лефтер Рушинов Мечев. „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на ОФ, София, 1968, с. с. 428-429

(7) Из спомените на Лефтер Рушинов Мечев. „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на ОФ, София, 1968, с. с. 427-428

(8) Илия Петков-Парорийски. Пак там, с. с. 167-168

(9) Виж „Преображенското въстание. Статици и документи“, стр. 59

(10) Илия Петков-Парорийски. Пак там, с. 206

(11) Спомена на Стоян Вълчев Камилски. Във: „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на АОФ, София1 1968, стр. 434.

(12) Панайот Маджаров. „Свято съзаклятие“, стр. 81

(13) Доц. Ламби Данаилов. Въстанието в Одрински революционен окръг. Въ: „Илинденско-Преображенското въстание 1903“, Издателство на НС на ОФ, София, 1968, стр.102

(14) Спомена на Стоян Вълчев Камилски. Във: „Илинденско-Преображенското въстание 1903“. Издателство на НС на АОФ, София1 1968, стр. 434.

(15) Панайот Маджаров. „Свято съзаклятие“, стр. 82

(16) Панайот Маджаров. „Свято съзаклятие“, стр. 84–85

ПРЕЗ 2021 ГОДИНА БЪЛГАРИЯ ЗАГУБИ НЕНАДМИНАТ МАЙСТОР НА СЛОВОТО, ПРЕВЪРНАЛ ОБИЧА КЪМ РОДИНАТА В СВОЯ ЖИТЕЙСКА ФИЛОСОФИЯ

В памет на Ивайло Балабанов
(28.08.1945–20.07.2021)

ТРАКИЙСКИ РЕКВИЕМ

Не слагам пръст във рана, току що заздравля.
Не ми се тръгва с вик „На нож“ към Бялото море,
ала душата ми стои пред Гюмюрджина бяла
и българските гробници край Одрин и Фере.
Оплаква ги Марица, оплаква ги и Арда,
но те лежат в треви и брош - ни китки, ни венци.
И пее она вятър, с черен бяс подкарал
печалните кервани тракийски бежанци.
Те - живи и нещастни, си найдоха Родина.
Оряха сънем, жънеха насън край Булаир,
но мъртвите останаха край бяла Гюмюрджина
и пръснати из бойните полета... Спете в мир!
От царя сте забравени, от Господ сте простени
и уж безимени лежите в чужда равнина,
но белите джамии на Одрин са градени
от камъните с вашите надгробни имена.
И аз разбирам, че душата ми е пределена -
едната - в мен, но другата е там - в треви и брош,
че южната ни граница е кървавочервена,
защото е чертана не с молив, а с нож.

На 20 юли 2024 г. се навършиха 3 години от смъртта на тракийския поет Ивайло Балабанов, чието творчество наситено с емоции, с достъпни, ясни и актуални послания, го превърна в любимец на поколения българи.

Поклон пред светлата му памет!

РЕГИОНАЛЕН ТРАКИЙСКИ СЪБОР „ТРАКИЯ МОЯ СЪДБА“

/ВТОРО ИЗДАНИЕ/

31 АВГУСТ 2024 Г., С. ТОПОЛИ, ОБЩИНА ВАРНА

Организатори: Регионално тракийско дружество – Варна, Съюз на тракийските дружества в България, Кметство Тополи, Народно читалище „Св. Св. Кирил и Методий, 1927“

Финансова подкрепа: Община Варна, Фонд „Култура“

Място на провеждане: Лятна сцена на Народно читалище „Св. Св. Кирил и Методий, 1927“

Начало: 10.30 ч.

Регионално тракийско дружество – Варна, Съюз на тракийските дружества в България, Кметство Тополи и Народно читалище „Св. Св. Кирил и Методий, 1927“ Ви канят да вземете участие във второто издание на Регионален тракийски събор „Тракия моя съдба“, подкрепен финансово от Община Варна, Фонд „Култура.“

РЕГЛАМЕНТ

ЦЕЛ НА СЪБОРА: да разкрие богатството и многообразието на тракийското фолклорно наследство, чрез народни песни, носии, танци, обичаи, стихове, предания и легенди.

УСЛОВИЯ ЗА УЧАСТИЕ:

Самодейни групи от тракийски дружества

Читалищни групи и формации

Училищни и извънучилищни групи и състави

Индивидуални изпълнители на песни, инструменти, стихове, обичаи, разкази и легенди.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ ИЗИСКВАНИЯ:

В изпълненията задължително да присъстват елементи от тракийския фолклор.

Вид и времетраене на изпълненията: певчески (индивидуални или групови) – до 2 песни, общо 6 мин.; танцови (индивидуални или групови) – до 2 танца, общо 15 мин.

инструментални (индивидуални или групови) – до 2 броя, общо 6 мин; пресъздаване на обичаи – до 2 броя, общо 20 мин.; словесни (стихове, разкази, легенди) – до 2 броя, общо 10 мин.

Регистрация на участниците в събора най-късно до 1 час преди явяването на сцената.

Разходите по транспорт, настаняване, храна и застраховки по време на

събора са за сметка на участниците.

Организаторите осигуряват медицинска помощ и охрана.

Организаторите си запазват правото за заснемане на изяви без заплащане.

Всеки изпълнител получава грамота за участието си в Събора.

При лоши метеорологични условия, съборът ще се проведе на закрито в концертната зала на читалището.

Съборът няма конкурсен характер и няма такси за участие.

Заявки за участие се подават по електронен път на ел. поща: chitalishte_topoli@abv.bg

КРАЕН СРОК ЗА ПОДАВАНЕ НА ЗАЯВКИТЕ:

09.08.2024 г.

Телефони за връзка с организаторите

в периода 01–31.08.2024 г.

0899 330 744 – Величка Иванова

0882 480 893 – Денка Георгиева

Програмата, с реда на явяване, ще бъде публикувана на фейсбук страницата на Регионален събор „Тракия моя съдба“ най-късно на 20.08.2024 г.

Забележка: Организаторите си запазват правото за промени в графика за явяване, при необходимост.

СЪЮЗ НА ТРАКИЙСКИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
ТРАКИЙСКИ НАУЧЕН ИНСТИТУТ

ИЗВЕСТИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ НАУЧЕН ИНСТИТУТ

КНИГА ДВАДЕСЕТА

БИТКАТА ЗА ПАМЕТА ПРОДЪЛЖАВА

Излезе книга двадесета на Известия на Тракийския научен институт

В том 20 на Известията на Тракийския научен институт читателите ще могат да се запознаят с публикации, чиито автори са изявени български изследователи и активисти на тракийската кауза. Включени са разработки и доклади, направени по време конференциите, проведени през 2023-а година, която беше наситена с научни прояви, посветени на важни годишнини от историята на тракийци – 120 години от Илинденско-Преображенското въстание, 110 години от Одринската епопея, 110 години от Лондонския мирен договор, 110 години от разорението на тракийските българи и 90 години от създаването на Тракийския женски съюз. В книга двадесета на Известията на ТНИ са включени 19 публикации по споменатите теми, които ще бъдат продължени в следващия брой.

Първата част от публикациите са посветени на Балканската война и освобождението на Тракия (1912-1913 г.) В този раздел са намерили място статиите на проф. д.ист.н. Трендафил Митев за дейността на генерал Георги Вазов като генерал-губернатор в Одринска Тракия през 1912-1913 г.; на доц. д-р Георги Митринов за доброволческата чета в с. Карлуково (дн. Славейно) и участието ѝ в Балканската война; на доц. д-р Слави Славов за влиянието на холерата върху бойните действия в Тракия по време на Балканската война; на д-р Виолета Костова за Балканската война и освобождението на Тракия върху страниците на вестник „Мир“; на Павел Демиров, Веселина Александрова и Милена Иванова за комуникационните аспекти на Одринската епопея; на Владимир Калоянов за Таврическата болница в Свиленград; на Георги Стефанов Илиев за геноцида над тракийските българи; на Иванка Мечева за участието на българските жени в Балканските войни; на проф. д-р Георги Янков за Димитър Стматев (Герзията) като председател на революционния комитет (1901–1912), мухтар и кмет на село Сачанли; на Станислав Иванов за Македоно-одринското опълченско дружество – гр. Ямбол (1949–1952 г.).

Вторият раздел на настоящия том е ориентиран към външнополитически, стопански и демографски аспекти на тракийския въпрос, представени в изследванията на Антон Желев, д-р Иван Винаров, Георги Стоянов, доц. д-р Геновева Михова и проф. д.ик.н. Пенка Найденова.

Третата част на изданието включва изследвания, посветени на 120-ата годишнина от Илинденско - Преображенското въстание. В нея са представени изследванията на проф. д.ист.н. Светлозар Елдъръв, доц. д-р Геновева Михова, доц. д-р Ваня Стоянова и член кор. проф. Георги Михов.

Включените в настоящия том студии и статии ще представляват интерес както за професионалисти, така и за съмишленици на тракийската кауза, наследници на тракийски бежанци и любознателни читатели.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7А, тел.: 02/987 48 96

Абонирайте се!

Каталожен
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: Главен редактор д-р Ваня ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, чл. кор. на БАН Иван ГРАНИТСКИ, д-р Динко СТРАНСКИ, Мария БОЖКОВА, Хубен СТЕФАНОВ; [Тодор КОРУЕВ] Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, факс: 02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА

СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSG
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Димитринка СМОЛЕВА (София) 0886 746 044; Христо ХРИСТОВ (Варна) Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) 076/60 13 67; Радостина ПРАМАТАРОВА (Средец); Стефан МИЛЕВ (Маджарово); Веска ЛАМБОВА (Шумен) 0877 71 85 03; Светла ЧЕРНОГОРОВА (Сливен); Донка ДИМОВА (Карнобат) Златка МИХАЙЛОВА и Анета ГЕОРГИЕВА (Хасково) 0894 044 420; Мария ИВАНОВА (Ямбол) Светлана ПЕЕВА и Валя ГЕОРГИЕВА (Поморие); Недка ОНОВА (Крумовеград).

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака).

ЗА ПРЕОБРАЖЕНСКОТО ВЪСТАНИЕ – ПРЕДИ И СЛЕД НЕГО, ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ДИМИТЪР КАТЕРИНСКИ

ДОЦ. Д-Р ВАНЯ СТОЯНОВА, НАУЧЕН СЕКРЕТАР НА ТНИ

Визитка: Доц. д-р Ваня Стоянова е историк, специалист по нова и най-нова българска история в Института за исторически изследвания при БАН. Научен секретар на ТНИ. Автор на десетки студии и статии в областта на българския национален въпрос, Българската православна църква, историята на Тракия и тракийските българи през XX век.

Всяка годишнина е повод за припомняне и преосмисляне на историческото събитие, което се чества, опит да се погледне на него от дистанцията на времето. Този поглед понякога потвърждава стари, известни истини или пък открива в него ново значение и смисъл. Преосмислянето може да е резултат от натрупването на ново познание, от идейната еволюция на оценяващия го или от разглеждането му в по-широк контекст и исторически рамки, които времето впоследствие е очертало.

Приближаването на годишнината от Илинденско-Преображенското въстание ме връща към спомена за един от участниците в македоно-одринското революционно движение Димитър Катерински. За първи път чух името му в университета, по време на семинар за освободителните борби на тракийските българи. Запомних го като единствения делегат на конгреса Петрова нива, който гласува против решението за въстание през лятото на 1903 г. По-късно попаднах на негови спомени, в които той разсъждава над някогашната си позиция и прави оценка на въстанието и мястото му в българската история. Това ме насочи към размисли за характера на тракийското движение, за перспективата, от която се оценява то в течение на времето, за ролята на водача и неговата отговорност.

Димитър Катерински е роден на 26 октомври 1879 г. в Свиленград и по време на конгреса няма навършени 24 години. Не по-възрастни от него са и мнозина от присъстващите делегати и четници. Той представя Мустафашанския (Свиленградски) околийски комитет на Одринския революционен окръг, чийто председател е от една година. Учил е в Одринската българска мъжка гимназия „Д-р Петър Берон“, която напуска след един ученически бунт, работил е като учител, а после е продължил образованието си в българското педагогическо училище в Скопие. Междувременно е привлечен в редовете на ВМОРО.

През учебната 1902/03 г. отново е учител в Мустафа паша, като същевременно е и председател на околийския комитет на ВМОРО. На конгреса на Одринския революционен окръг на Петрова нива на 28 юни – 1 юли 1903 г. единствен от всички се обявява против решението за въстание, с какъвто мандат е упълномощен от околийския комитет. Аргументите му, заявени от името на революционната организация в Мустафа паша са, че то е преждевременно, недобре подготвено, без достатъчно оръжие, без достатъчно подготвен военен кадър, без политическа и икономическа подготовка. „...Едно слабо и краткотрайно въстание пред вратите на Цариград не може да предизвика намесата на европейската дипломация в полза на въстаналите българи от Тракия. То ще донесе само разорение на тракийските българи и тяхното изгонване от родните им места.“ След

изказването му Катерински е отстранен от заседанията на конгреса, напуска Одринска Тракия и се установява в София. Следва педагогика и философия в Софийския университет. Не прекъсва връзките си с революционните среди. Включва се в дейността на Студентската македоно-одринска група. Връща се в Турция след Младотурския преврат. Активно участва в подготовката и провеждането на Одринския окръжен конгрес на Одринския революционен окръг на 31 август – 1 септември 1908 г., за който изготвя резолюциите по аграрния и националния въпрос.

През 1909–1911 г. Катерински е учител в Цариград. През 1911–1913 години е назначен в Одринската българска гимназия, откъдето през 1913 г. е арестуван от турската власт и изпратен на заточение в Измит. След освобожданието му, от 1914 г. до 1919 г. е член на Окръжната постоянна комисия в Гюмюрджина, тогава под българско управление. През 1920 г. е областен училищен инспектор в Гюмюрджинския окръг по време на режима на Антантата. През 192–23 г. е училищен инспектор в Смолянски окръг. От 1923 до 1939 г. е директор на българската прогимназия в Цариград, след което се пенсионира. След 9 септември 1944 г. Катерински се включва отново в работата на Тракийската организация, участва активно в научно-изследователската и редакторска дейност на Тракийския научен институт. Умира в София на 25 февруари 1972 г. Макар и съвсем бегла, кратката биографична справка очертава живот, наситен с работа в полза на революцията и просветата, на личност неслучайна, макар и не широко известна, оставила трайна диря в българската история и по-специално – в живота на тракийските българи.

През 1955 г. ТНИ подготвя и издава сборник с изследвания и документи за Преображенското въстание. Един от авторите в него е и Димитър Катерински. В статията, посветена на въстанието, той отново представя някогашната си позиция на конгреса на Петрова нива заедно с доводите, които я обосновават тогава. Изяснява, че е бил против въстанието, замислено за лятото на 1903 г. не само защото е имал такова поръчение от организацията, но и защото е бил лично убеден в неговата неподготвеност – военно, политически и икономически и в негативните последици за българското население. Но също така добавя, че от ис-

торическа гледна точка Преображенското въстание е голям актив за Тракия и тракийските българи. То е огромен техен капитал. Голям исторически факт с важни исторически последици. В бележка, писана по повод на същата статия, Катерински изрично отбелязва, че именно тази положителна позиция по отношение на въстанието, която той заема по-късно, няма да е безинтересна на читателите.

В спомените си, включени в подготовения от Иван Орманджиев том, Катерински отново се връща към темата за оценката на въстанието тогава, през 1903 г. и петдесет години по-късно. Пишейки за честването на Петрова нива през 1955 г., развълнуван да посети без страх от турска потеря местата, по които е крачил през юли 1903 г., той отбелязва: „Непосредствено след това въстание на почвата на злополуката от опожарени села, изгорени къщи, обездомени, убити, заклани и изселени бежанци се създаде силна реакция всред участници и неучастници във въстанието. Обаче след 52 години тези печални последици бяха възторг за саможертвата на въстаналия през онова страшно и славно време народ!“ Патината на времето не е заличила спомена за жертвите, но е очертала образа им на герои, каквито те действително са били. И саможертвата им, сама по себе си, придава значение на стореното от тях в „страшното и славно време“.

Разказаната история навежда към разсъждения в няколко посоки. Първата е за характера на конгреса на Петрова нива и по-точно – за неговата демократичност, за отношението на мнозинството към малцинството, когато несъгласните открито и честно представят своите аргументи. Както самият Д. Катерински пише, макар и отстранен след гласуването, „към мене все пак се отнасяха със симпатия“. Другарите му не го обвиняват в малодушие, не го осъждат за предателство. Да се изправи срещу своите в присъствието на близо 400 въоръжени мъже се иска не по-малко кураж и твърдост от това да се противопоставиш на врага. Впрочем, присъдите за предателство, изпълнени по късата процедура, съвсем не са рядкост и в средите на тракийското движение. Делегатите, обаче, приемат с разбиране позицията му и в частни разговори някои споделят, че са на неговото мнение.

Втората посока на размисли е за еволю-

цията във възгледите и оценките. Всъщност, Д. Катерински не се отрича от своите думи, не омаловажава някогашните си аргументи. Не търси доводи за и против въстанието извън сферата на революционното движение (каквато е напр. тезата за ролята на въстанието за спиране на пълзящия геноцид в Одринско), нито привежда нови факти. От статията му за въстанието, писана през 1955 г. се подразбира, че в сферата на практическите действия и последици от въстанието той оценява значението му за революционното израстване на народа. Въпреки поражението и изтеглянето на въстаналото население към България „при страшни изпитания и ужаси“, той изтъква: „Не минаха пет години и това население, след завръщането си в родните пепелища, пак бе готово да се включи отново в революционната борба. И сега, след повече от половин век, ние преценяваме Преображенското въстание като величествено надигане на тракийските българи за освобождение от турското феодално и политическо робство. Преценяваме го като проява на огнена вяра и безпределна любов на народа към родната земя в борбата срещу петковния поробител“.

Най-важното признание, което всъщност Д. Катерински прави за въстанието като свършен исторически факт е в измеренията на подвига, на героизма и саможертвата, които имат отношение към националния дух и манталитет. Но за такава оценка е нужна дистанцията на времето.

В късните си размисли за въстанието и неговото значение Катерински засяга и друг въпрос, от който тръгва третата посока в разсъжденията ми: за решенията, които взима един лидер и за способността му да приеме последиците от тях. Както в посочената статия, така и в цитираната ръкописна бележка той пише за песимизма, с който някои от водачите на въстанието отиват на Петрова нива и който не ги напуска през цялото време, а угнетението от неуспеха тегне над тях дълги години. За Д. Катерински, който през 1903 година се обявява против въстанието в този конкретен момент, не е трудно по-късно да признае неговото величие. Трудно е за онези, които го вдигат: „И се случи това: ония, които стягаха организацията, които подготвиха технически въстанието, които го обявиха, които уреждаха вътрешно освободената област през 20-те дни и когато напуснаха областта и се прехвърлиха в България – те останаха дълги години под гнета на поражението и не отдадоха на своето дело онова историческо значение, каквото то имаше и има и днес. Те чувстваха, с ясно съзнание за своята отговорност, не искаха и десетилетия след въстанието да придадат историческо значение на своето дело, т.е. на народното Преображенско въстание.“ Бях провокирана да напиша този текст именно от последното противоречие в самооценката, която един революционен лидер може да даде на своето дело под тежестта на отговорността. Навярно такава е цената за всяко съдбоносно решение, което променя хода на историята. А миналото, както и паметта за него, са многопластови и сложни. Събития като Илинденско-Преображенското въстание и участниците в него ще продължават да предизвикват историците и потомците, които разлиствайки страниците, изписани от тях и разсъждавайки над избора им, ще търсят своя път в историята.